

Jennifer
Teegeová

Nikola
Sellmairová

MŮJ DĚDEČEK BY MĚ POPRAVIL

Příběh ženy, která odhalila
rodinné tajemství. Je vnučkou
Amona Götha, nacistického
„řezníka“ ze Schindlerova seznamu.

Jennifer Teegeová
Nikola Sellmairová

MŮJ DĚDEČEK BY MĚ POPRAVIL

Jennifer Teegeová

Nikola Sellmaierová

MŮJ DĚDEČEK BY MĚ POPRAVIL

Příběh vnučky Amona Götha,
nacistického „řezníka“
ze Schindlerova seznamu

Přeložila

Miloslava Hnízdilová

Z právních důvodů byla jména osob zčásti pozměněna.

Z německého originálu

AMON. MEIN GROSSVATER HÄTTE MICH ERSCHOSSEN

Copyright © 2013 by Rowohlt Verlag GmbH,

Reinbek bei Hamburg

Translation © Miloslava Hnízdilová 2017

Czech edition © Metafora, 2017

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-649-1 pdf

Pro Y.

OBSAH

Prolog	Odhalení	9
Kapitola I	Já, vnučka masového vraha	12
Kapitola II	Vládce koncentračního tábora Płaszów: dědeček Amon Göth	27
Kapitola III	Velitelova družka: babička Ruth Irene Kalderová	62
Kapitola IV	Život s mrtvými: matka Monika Göthová	96
Kapitola V	Potomci obětí: přátelé v Izraeli	146
Kapitola VI	Květiny v Krakově	185
	Další informace v literatuře, filmu a na internetu	201
	Zdroje použitých fotografií	205

PROLOG

Odhalení

Pohled té ženy mi připadá povědomý. Stojím v hamburské Ústřední knihovně a v ruce držím knihu v červené vazbě, kterou jsem zrovna vytáhla z police. Vepředu je na ní vytištěný černobílý portrét ženy středního věku. Tváří se zamyšleně, cítím z ní napětí a skleslost. Koutky úst má svěšené. Vypadá nešťastně.

Očima přeletím podtitulek: „Životní příběh Moniky Göthové, dcery velitele koncentračního tábora ze *Schindlerova seznamu*.“ Monika Göthová! To jméno znám. Tak se jmenuje moje matka. Moje matka, která mě kdysi dala do dětského domova a kterou jsem již mnoho let neviděla.

I já jsem se kdysi jmenovala Göthová – s tímto příjmením jsem se narodila, své první školní sešity jsem nadepisovala Jennifer Göthová – do té doby, než mě matka dala k adopci a já pak přijala příjmení svých adoptivních rodičů. Tehdy mi bylo sedm let.

Co má znamenat jméno mé matky na téhle knize? Zírám na svazek. V pozadí, jen jako pouhý stín za černobílou fotkou ženy, lze rozeznat postavu muže s otevřenými ústy a zbraní v ruce. To musí být velitel koncentračního tábora.

Spěšně otevírám knihu a listuji v ní, nejprve pomalu, pak stále rychleji. Neobsahuje jen text, nýbrž i mnoho fotografií. Lidé na fotkách – neviděla jsem je už někdy? Jedna ukazuje mladou, vysokou ženu s tmavými vlasy,

připomíná mou matku. Na další sedí starší žena v Anglické zahradě v Mnichově, na sobě má květované letní šaty. Mám jen málo fotek babičky, každou znám do detailu, na jedné z nich má na sobě tyto šaty. Pod obrázkem je napsáno: „Ruth Irene Göthová“. Tak se jmenovala má babička.

Je to má rodina? Jsou to fotografie mé matky a babičky? Ale ne, to je absurdní. Nemá být možné, aby existovala kniha o mé rodině – a já o tom nevěděla!

Rychle listuji dál. Úplně vzadu, na poslední stránce, nacházím životopis, začíná takto: Monika Göthová, narozená v roce 1945 v Bad Tölz. Tyto údaje znám z podkladů k mé adopci. A tady jsou černé na bílém. Opravdu je to má matka. Jde o moji rodinu.

Zaklapnu knihu. Je ticho. Kdesi v čítárně někdo kašle. Chci pryč, rychle, chci být sama s touto knihou. Svírám ji jako nějaký cenný poklad, spěchám dolů po schodech a k evidenci výpůjček. Vůbec nevnímám obličej knihovnice, ke které knihu přisunu. Vyjdu na rozlehlé náměstí před knihovnou. Kolena mi vypoví poslušnost. Dopadnu na lavičku a zavřu oči. Za mnou hlučí provoz.

Mé auto stojí přímo naproti, ale já teď nejsem schopná řídit. Několikrát se napřímím a rozmyšlím se, zda mám číst dál. Děším se toho. Chtěla bych si knihu přečíst doma, v klidu. Od začátku do konce.

Je teplý srpnový den, ale já mám ledové ruce. Vytočím manželovo číslo: „Musíš mě vyzvednout, objevila jsem jednu knihu. O matce a mé rodině.“

Proč mi matka nic neřekla? Nestála jsem jí za to? Kdo je tenhle Amon Göth? Co přesně udělal? Proč o něm nic nevím? Jak to bylo se *Schindlerovým seznamem*? Se Schindlerovými Židy?

Už je to dávno, co jsem ten film viděla. Vzpomínám si, že to bylo uprostřed devadesátých let, během mých studií v Izraeli. O dramatu Stevena Spielberga, zabývajícím se holocaustem, všichni mluvili. Já jsem ho viděla až později v izraelské televizi, o samotě ve svém pokoji

na privátě v Andělské ulici v Tel Avivu. Vzpomínám si, že se mi zdál pohnutlivý, ke konci trochu kýčovitý, moc hollywoodský. *Schindlerův seznam* pro mě byl jen film, neměl se mnou nic společného.

Proč mi nikdo neřekl pravdu? Copak mě všichni po celá ta léta obelhávali?

KAPITOLA I

Já, vnučka masového vraha

V Německu je holocaust rodinnou historií.
(Raoul Hilberg)

Narodila jsem se 29. června 1970 jako dcera Moniky Göthové a nigerijského otce. Byly mi čtyři týdny, když mě matka dala do katolického dětského domova. Vyrůstala jsem v péči jeptišek.

Když mi byly tři roky, dostala jsem se do pečovatelské rodiny, která mě ve věku sedmi let adoptovala. Moje barva kůže je černá, mí adoptivní rodiče a oba adoptivní bratři mají kůži bílou. Každý viděl, že nemohu být jejich biologické dítě. Ale neustále mě ujišťovali, že mě milují stejně jako vlastní děti. Hráli si, tvořili a cvičili se mnou a mými bratry ve skupinách rodičů s dětmi. Jako dítě jsem ještě měla kontakt se svou biologickou matkou a babičkou. Později se přerušil. Naposledy jsem se s matkou setkala, když mi bylo dvacet jedna let.

Teď, v osmatřiceti, nacházím tuhle knihu. Proč jen jsem mezi statisíci jiných svazků vytáhla zrovna tuhle? Existuje něco takového jako osud?

Den začal normálně. Manžel odešel do kanceláře, já dovedla syny do školky a pak jela do města. Chtěla jsem se krátce zastavit v knihovně. Chodívám sem často. Líbí se mi soustředěné ticho, tlumené kroky, šustění stránek knih, sehnutá záda čtenářů. V oddělení psychologie jsem hledala informace o depresích. Ve výšce boků, mezi svazkem *Umění milovat* od Ericha Fromma a publikací s mnohoznačným názvem *V krizi spočívá síla*, stála kniha v červené vazbě. Na hřbetu jsem četla: „Matthias

Kessler: Svého otce musím přece milovat, nebo snad ne?“ Jméno autora mi nic neříkalo, ale název zněl zajímavě. Tak jsem ji vytáhla.

Můj manžel Götz mě nachází ležící na lavičce před knihovnou. Sedá si vedle mě, dívá se na knihu, krátce ji prolistuje. Rychle mu ji беру. Nechci, aby ji četl první. Je to moje kniha, klíč k mé rodinné historii. Klíč k mému životu, po kterém se všechny ty roky pídím.

Po celý život jsem měla pocit, že se mnou není něco v pořádku: můj smutek, deprese. Ale prostě jsem nedokázala zjistit, co bylo tak zásadně špatně.

Götz mě bere za ruku, jdeme společně k jeho autu. Cestou domů téměř nemluví. Manžel si bere na zbytek dne volno, aby se postaral o naše dva syny.

Padnu na postel a čtu a čtu, až do poslední stránky. Když knihu zaklapnu, je už tma. Sednu si k počítači a celou noc provádím rešerše. Čtu všechno, co dokážu o Amonu Göthovi najít. Je mi, jako bych vstoupila do kabinetu hrůz.

Čtu o tom, jak vyklízel ghetta v Polsku, o sadistických vraždách, o jeho psech vycvičených na lov lidí. Teprve teď si uvědomuji rozsah zločinů, které spáchal. Himmler, Goebbels, Göring – okamžitě vím, o koho se jedná. Co přesně dělal Amon Göth, jsem nevěděla. Postupně mi začíná být jasné, že filmová postava ze *Schindlerova seznamu* nebyla fiktivní figurou, nýbrž měla reálnou předlohu z masa a krve. Mého dědečka. Muže, který vraždil najednou celé šiky vězňů, a přinášelo mu to potěšení. Jsem vnučkou masového vraha.

*

Jennifer Teegeová má teplý, zvučný hlas s mnichovským přízvukem a lehce drnčícím „er“. Má bystrý, nenalíčený obličej, původně kudrnaté vlasy jsou vyhlazené do dlouhých černých vln, štíhlé nohy oblečené do úzkých kalhot. Když vstoupí do místnosti, hlavy se otáčejí, muži

se za ní dívají. Chodí velmi vzpřímeně, má pevný a rozhodný krok.

Její přátelé ji popisují jako sebevědomou ženu, plnou zvědavosti a touhy po dobrodružství. Jedna kamarádka ze studií o ní říká: „Jakmile uslyšela o nějaké vzrušující zemi, zvolala: ‚Tam to ještě neznám, tam pojedu!‘ A vyrazila. Do Egypta, Laosu, Vietnamu a Mosambiku.“

Ale když mluví o historii své rodiny, třesou se Jennifer pokaždé ruce a pláče.

Nález knihy se signaturou knihovny Mcm O GOET #KESS je momentem, který rozdělil její život na část Před a Poté. Před bylo období, kdy o svém původu nevěděla nic. Poté je období, kdy již historii své rodiny zná.

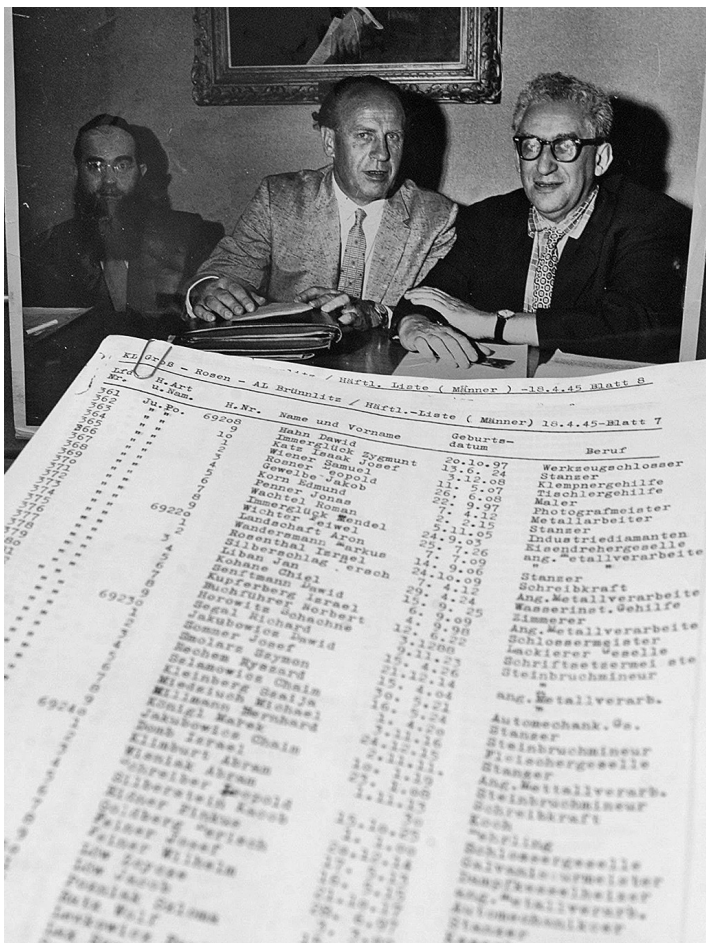
Život jejího dědečka je znám po celém světě. Ve filmu Stevena Spielberga *Schindlerův seznam* je krutý velitel koncentračního tábora Amon Göth kamarádem z mokré čtvrti a protivníkem stejně starého Oskara Schindlera. Vrah Židů proti jejich zachránci. Jedna filmová scéna se vryla do všeobecného povědomí: Amon Göth strílejší cí vězně z balkonu své vily; jeho forma ranní rozcvičky.

Amon Göth byl jako velitel koncentračního tábora Płaszów v Krakově zodpovědný za smrt tisíců lidí. V roce 1946 byl v Krakově pověšen a jeho popel rozsypán do Visly. Jeho životní družka Ruth Irene, Jennifeřina milovaná babička, jeho zločiny později popírala. V roce 1983 spáchala sebevraždu – spolykala prášky na spaní.

Německá historie Jennifer Teegeové: dědeček nacistický vrah, babička spolupachatelka, matka vyrůstající s tíživým mlčením poválečné doby. Tohle je tedy její rodina. To jsou její kořeny, po kterých se jako adoptivní dítě pořád pídila. A ona sama? Kdo vlastně je?

*

Nyní pochybuji o všem, co doted' tvořilo můj život. Blízký vztah k adoptivním rodičům, má přátelství v Izraeli, mé manželství, mí dva synové. Byl celý můj život lež? Při-

*Originál Schindlerova seznamu nalezený v roce 1999 na
půdě jednoho domu v Hildesheimu; jedna z fotografií Oskara
Schindlera (uprostřed)*

padá mi, jako bych vystupovala pod falešným jménem, jako bych všechny ošidila.

Přitom jsem to já, kdo byl ošizený. O svou historii. O své dětství. O svou identitu.

Už nevím, ke komu patřím. K adoptivní rodině, nebo k rodině Göthových? Nemohu si vybírat. Jsem Göthová.

Když jsem v sedmi letech přestala po adopci používat jméno Göthová, zdálo se to snadné. Právníci sepsali dokument a adoptivní rodiče se mě zeptali, jestli se změnou souhlasím. Řekla jsem ano. Na svou biologickou matku jsem se pak již neodvážila ptát. Chtěla jsem konečně mít normální rodinu.

Při rešerších o Amonu Göthovi jsem narazila na zprávu o jistém televizním pořadu. Jeden americký filmař zdokumentoval setkání mé matky s Helenou Rosenzweigovou, bývalou vězeňkyní koncentračního tábora a služebnou ve vile mého dědečka. Dokument se náhodou má v německé premiéře vysílat již následující večer.

Nejdřív kniha, pak tenhle film – je toho příliš mnoho, všechno přichází moc rychle.

Večer sedím před televizí s manželem. Hned na počátku vystupuje má matka. Nakloním se dopředu, chci dobře vidět. Jak vypadá, jak se pohybuje, jak mluví? Jsem jí podobná? Vlasy má teď odbarvené na měděně plavou barvu, vypadá utrápeně. Líbí se mi způsob jejího vyjadřování. V dětství pro mě byla jen maminkou. Děti neregistrují, zda je někdo prostý nebo vzdělaný. Teď zjišťuji, že má matka je chytrá žena. Vykládá zajímavé věci.

V dokumentárním filmu je promítána i klíčová scéna ze *Schindlerova seznamu*, v níž židovská stavbyvedoucí vysvětluje čerstvě jmenovanému veliteli tábora, že ubikace nejsou dobře navrženy – a Amon Göth, ztvárněný Ralphem Fiennesem, ji jednoduše zastřelí. Ona stačí ještě říct: „Pane veliteli, já se jen snažím dělat dobře svou práci.“ Fiennes v roli Götha odpoví: „Já také.“

Na film si teď vzpomínám lépe. Tato scéna mnou otrásla, protože jasně ukazovala, co si člověk dokáže jen

stěží představit, a sice že v táboře neplatily žádné hranice ani zábrany, rozum ani lidskost neexistovaly.

Co si mám já se svojí tmavou pletí a přáteli po celém světě počít s tímhle dědečkem? Byl to on, kdo zničil naši rodinu? Padl jeho stín nejdřív na moji matku a posléze na mě? Je možné, aby měl mrtvý pořád moc nad živými? Mají deprese, které mě již dlouho sužují, něco společného s mým původem? Byla má pětiletá studia v Izraeli náhoda, nebo osud? Mám teď, když vím, že můj dědeček zabil jejich příbuzné, mluvit se svými židovskými přáteli jinak?

Mám sen: plavu v temném jezeře, voda se táhne jako dehet. Náhle se vedle mě vynoří mrtvoly. Vychrtlé postavy, téměř jen kostry, jimž chybí cokoli lidského.

Proč matka nepovažovala za nutné povědět mi o mém původu? Jak to, že jiným vypráví věci, které jsem bezpodmínečně měla vědět i já? Nikdy mi neřekla pravdu. Ale já pravdu potřebuji. Musím myslet na známou větu Theodora W. Adorna: „Ve lži neexistuje skutečný život.“ Tehdy to bylo myšleno jinak, ale mně se teď zdá, že to dokonale pasuje na můj život.

Náš vztah byl problematický. Setkávaly jsme se zřídka – ale přesto všechno je mojí matkou. V knize o Monice Göthové se zmiňuje i rok 1970, rok mého narození. O mně tam matka neříká ani jedno jediné slovo. Pohřbila mě pod svým mlčením.

Stále si prohlížím fotku v knize, na níž vypadá tak, jak si ji pamatuji ze školky. Hluboko v mém nitru se otevírá jedna zásuvka za druhou, na povrch se vynoří mé dětství a pocity z dětského domova – beznadějí a osamění.

Cítím se zase stejně bezmocná jako malé zklamané dítě a nejsem už schopná dál řídit svůj život.

Chci jen spát a spát, často zůstávám v posteli až do poledne. Všechno je pro mě příliš namáhavé: vstát, muset mluvit. Zmáhá mě dokonce i čištění zubů. Záznamník je zapnutý, nedokážu nikomu zavolat zpátky. Nesetkávám se již s přáteli, odmítám pozvání. O čem bych se mohla

bavit, čemu se smát? Rodinu vnímám jen jakoby za silnou skleněnou stěnou. Jak jim to mám vysvětlit? Ani já sama nechápu, co se mi stalo.

Najednou nesnesu, když někdo v mé blízkosti pije pivo. I když pivo jen ucítím, pozvracím se. Jeho vůně mi připomíná prvního muže mé matky. Většinou byl opilý a v tomto stavu ji bil.

Následující dva týdny téměř nevycházím z domova. Občas se donutím obléct si místo tepláků džíny, v následujícím okamžiku mě však zase přepadá únava a sama sebe se ptám: Proč jsem se sprchovala a oblékala, když stejně nejdu ven?

Manžel se ze všech sil stará o děti, dělá koncem týdne velké nákupy, doplňuje mrazák, vaří. Nechci syny nechat odpoledne jen tak sedět u televize, připadala bych si jako krkavčí matka. Objednám tedy na netu sadu lego kostek – těmi se na pár hodin zabaví a já si mohu odpočinout.

Pak se začnu pokoušet znovu chodit ven a starat se o rodinu. Ztroskotávám však i na nejjednodušších věcech. V obchodním domě mě znervózňují davy lidí. Bezradně stojím před regálem s různými druhy kávy. Ale nemusím snad mnohem nutněji na poštu? Jdu na poštu, ale je tam moc dlouhá fronta, spěchám tedy zpátky k obchodnímu domu, k regálu s kávou. Vlastně jsem chtěla koupit ještě chléb a mléko. Ale mnohem důležitější je oběd, kde ho teď tak nahonem ještě seženu? Připožduje se, brzy budu muset vyzvednout děti ze školky. Tlak stoupá. Hlava je mým vězením. Zase jsem nic nezvládla.

Neměla jsem skutečnou matku a svým dětem jsem chtěla dát všechno, o co jsem byla sama ochuzena. Teď je však nechávám samotné. Připravuji chleby, ohřívám zmrazená jídla. Jednoduché, praktické věci. Nic víc. Starší syn Claudius vyhledává mou společnost. Večer se ke mně přivine a začne mluvit, rychle, v jednom kuse, bez přestávky, během níž bych se mohla odvrátit. Pokouším se soustředit na to, co říká, ale nedokážu to. Tu

a tam přikývnu, aby si myslel, že poslouchám. Nejradši bych schovala hlavu pod deku.

Proč jsem nezjistila, že jsem třeba Lorientova vnučka?

*

Kdo je spřízněn s Josefem Goebbelsem, Heinrichem Himmlerem, Hermannem Göringem nebo Amonem Göthem, je nucen vyrovnat se s historií své rodiny. Ale jak je to se všemi ostatními bezejmennými přívrženci a spolupachateli?

Sociální psycholog Harald Welzer dospěl ve své studii *Dědeček nebyl nacista* k závěru, že generace vnuků, dnešních třicátníků až padesátníků, většinou zná historická fakta o holocaustu a odmítá nacistickou ideologii rozhodněji než předchozí generace. Zřetelný pohled si však zachovávají pouze v oblasti politické, nikoliv soukromé. Právě generace vnuků si namlouvá, že role jejich předků byla kladná, dvě třetiny dotázaných si je dokonce nasytilovali do role hrdinů odporu nebo obětí nacismu.

Co jejich dědeček dělal doopravdy, většina neví. Holocaust je pro ně součástí školní výuky, rituální historie obětí ve filmu a televizi – ne však historie jejich rodiny, vlastní historie. Tolik nevinných dědečků, tolik potlačených rodinných tajemství. A až v brzké době umřou poslední pamětníci nacismu, bude už pro vnuky příliš pozdě, ztratí možnost se ptát.

*

Když jsem se v dětství podívala do zrcadla, hned jsem viděla, že jsem jiná. Má pleť byla tmavá, vlasy kudrnaté. Kolem mě byli jen samí malí blondáci, adoptivní rodiče i oba adoptivní bratři. Já byla naopak vytáhlé dítě s hubenýma nohama a černými vlasy. Tehdy v sedmdesátých letech jsem byla jediné černé dítě ve Waldtruderingu, poklidné vilové mnichovské čtvrti, kde jsem s adoptivní-

mi rodiči žila. Ve třídě se zpívalo *Deset malých černoušků* a já doufala, že se na mě nikdo neotočí. Že nikdo nepozná, že sem ve skutečnosti nepatřím.

Následující den po objevu v knihovně jsem se znovu zahleděla do zrcadla, tentokrát jsem hledala podobu. Děsím se toho patřit ke Göthovým: čáry mezi nosem a ústy – stejné jako u matky a dědečka. Hlavou mi proletí: ty vrásky musím odstranit, vyhladit, nechat zmizet!

Jsem vysoká. Stejně jako matka, jako dědeček. Když Amona Götha po válce věšeli, musel kat dvakrát zkrátit lano – podcenil jeho výšku.

O jeho popravě existuje filmový dokument. Měl též doložit, že je skutečně mrtvý. Až při třetím pokusu se konečně houpal se zlomeným vazem na laně. Když jsem tu scénu viděla, nevěděla jsem, jestli se mám smát nebo plakat.

Dědeček byl psychopat, sadista. Ztělesňoval všechno, co já odmítám. Co to muselo být za člověka, kterého těšilo co nejvynalézavěji mučit a zabíjet druhé? Při svých rešerších jsem nenašla vysvětlení, proč byl takový. Jako dítě se ještě zdál být naprosto normální.

A moje krev. Co jsem po něm zdělila? Vzplane jeho prchlivost i ve mně a mých dětech? V knize o matce jsem se dočetla, že byla na psychiatrii. Zmiňuje se tam i to, že babička měla v koupelnové skříňce uložené malé růžové tabletky s názvem „Omca“. Zjistila jsem, že to byla psychofarmaka proti depresím, panickým atakám a halucinacím.

Už nevěřím sama sobě. Také zešílím? Jsem již šílená? V noci mě budí hrůzoplňné sny. V jednom z nich jsem na psychiatrii, utíkám chodbami, vyskočím z okna na dvůr a konečně prchám.

Objednala jsem se u terapeutky, která mě kvůli depresím léčila už dřív, když jsem ještě bydlela v Mnichově, a odcestovala za ní do Bavorska.

Před sjednaným termínem mám ještě čas. Zajedu do Hasenberglu, mnichovské chudinské čtvrti. Tady bydle-